

U'Netaneh Toqef: From Magentza to the Bom Kippur War

Rabbi Dr. Jeffrey Woolf

U'Netaneh Toqef

וּנְתַנֵּה תוֹקֵף קִדְשֵׁת הַיּוֹם כִּי הוּא נוֹרָא וְאִיּוֹם וְבוֹ תִּנְשָׂא מְלִכוּתָךְ וְיִכּוֹן בְּחֶסֶד כְּסָאָךְ וְתִשָּׁב עָלָיו בְּאֵמֶת אֵמֶת כִּי אַתָּה הוּא דִּיּוּן וּמוֹכִיחַ יוֹדֵעַ וְעַד וְכוֹתֵב וְחוֹתֵם וְסוֹפֵר וּמוֹנֶה וְתִזְכֹּר כָּל הַנְּשָׁכָחוֹת וְתִפְתַּח אֶת סֹפֵר הַזְּכוֹרוֹת וּמֵאֲלֵיו יִקְרָא וְחוֹתֵם יָד כָּל אָדָם בּוֹ וּבְשׁוֹפֵר גָּדוֹל יִתְקַע וְקוֹל דְּמָמָה דִּקְהָה יִשְׁמַע וּמִלְאָכִים יִתְפַּזְזוּ, וְחִיל וְרַעְדָה יֵאֲחָזוּ וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה יוֹם הַדִּין לִפְקֹד עַל צָבָא מְרוֹם בְּדִין כִּי לֹא יִזְכּוּ בְּעֵינֶיךָ בְּדִין וְכָל בָּאֵי עוֹלָם יַעֲבְרוּן לְפָנֶיךָ כְּבָנֵי מְרוֹן כְּבִקְרַת רוּעָה עֹדְרוֹ מַעֲבִיר צֹאנוֹ תַחַת שִׁבְטוֹ כֵּן תַּעֲבִיר וְתִסְפֹּר וְתִמְנֶה וְתִפְקֹד נַפְשׁ כָּל חַי וְתַחֲתֶךָ קִצְבָה לְכָל בְּרִיּוֹתֶךָ וְתִכְתֹּב אֶת גְּזַר דִּינִים

בְּרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה יִכְתְּבוּן, וּבַיּוֹם צוֹם כְּפוֹר יִחַתְמוּן כְּמָה יַעֲבְרוּן וְכָמָה יִבְרָאוּן מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת מִי בְּקִצּוֹ וּמִי לֹא בְּקִצּוֹ מִי בְּמִים וּמִי בְּאֵשׁ מִי בְּחָרֵב וּמִי בְּחַיָּה, מִי בְּרַעַשׁ וּמִי בְּמַגְפָּה מִי בְּנוֹחַ וּמִי בְּנוֹעַ, מִי יִשְׁקֹט וּמִי יִטְרַף מִי יִשְׁלוֹ וּמִי יִתְיַסֵּר מִי יַעֲשֶׂר וּמִי יַעֲנִי מִי יִשְׁפֹּל וּמִי יָרוּם וְתִשׁוּבָה וְתִפְלָה וְצִדְקָה מַעֲבִירִין אֶת רַע הַגְּזֵרָה

כִּי כְּשִׁמְךָ כֵּן תִּהְיֶה, קִשָּׁה לְכַעֲסוֹ וְנוֹחַ לְרַצוֹת כִּי לֹא תִחַפֵּץ בְּמוֹת הַמֵּת, כִּי אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכּוֹ וְחַיָּה וְעַד יוֹם מוֹתוֹ תִּחַפֶּה לוֹ, אִם יָשׁוּב מִיָּד תִּקְבְּלוּ אֵמֶת כִּי אַתָּה יוֹצֵרִים וְאַתָּה יוֹדֵעַ יוֹצֵרִים כִּי הֵם בְּשָׂר וְדָם אָדָם יוֹדוּ מַעֲסֵר וְסוֹפּוֹ לַעֲפֹר בְּנִפְשׁוֹ יִבִּיא לְחַמוֹ מִשׁוּל כְּחָרָס הַנְּשִׁבֵר כְּחִצִּיר יִבֵּשׁ וְכִצִּיץ נוֹבֵל וְכִצֵּל עוֹבֵר וְכַעֲנַן כְּלָה וְכָרוּם נוֹשֶׁבֶת וְכֶאֱבֵק פּוֹרֵחַ וְכַחֲלוּם יַעֲוֶה

וְאַתָּה הוּא מֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיִם

אֵין קִצְבָה לְשִׁנוֹתֶיךָ וְאֵין קֶץ לְאוֹרֶךָ יְמֶיךָ וְאֵין לְשַׁעַר מְרַכְבוֹת כְּבוֹדֶךָ וְאֵין לְפָרֶשׁ עֵילוּם שְׁמֶךָ שְׁמֶךָ נֶאֱמָר לָךְ וְאַתָּה נֶאֱמָר לְשִׁמְךָ וּשְׁמִנּוּ קִרְאת בְּשִׁמְךָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ וְקִדְשׁ אֶת שְׁמֶךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ בְּעִבּוֹר כְּבוֹד שְׁמֶךָ הַנִּעְרָץ וְהַנִּקְדָּשׁ כְּסוּד שִׁיחַ שְׂרָפִי קִדְשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שְׁמֶךָ בְּקִדְשׁ דְּרִי מַעֲלָה עִם דְּרִי מִטָּה קוֹרְאִים וּמְשַׁלְּשִׁים בְּשִׁלוּשׁ קִדְשָׁה בְּקִדְשׁ...

The Tale of Rabbi Amnon of Mainz (Magenza, c. 1000):

מעשה בר' אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה תואר ויפה מראה והחלו השרים וההגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם וימאן לשמוע להם ויהי כדברם אליו יום יום ולא שמע להם ויפצר בו ההגמון ויהי כהיום בהחזיקם עליו ויאמר חפץ אני להיוועץ ולחשוב על הדבר עד שלשה ימים וכדי לדחותם מעליו אמר כן ויהי אך יצא אך יצא מאת פני ההגמון שם הדבר ללבו על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלקים חיים ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכול ולשתות ונחלה ויבואו כל קרוביו ואוהביו לנחמו וימאן להתנחם כי אמר ארד אל ניבי אבל שאולה ויבך ויתעצב אל לבו ויהי ביום השלישי בהיותו כואב ודואג וישלח ההגמון אחריו ויאמר לא אלך ויוסף עוד הצר שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה וימאן ללכת אליו ויאמר ההגמון מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו וימהרו ויביאו אותו ויאמר לו מה זאת אמנון למה לא באת אלי למועד אשר יעדת לי להיוועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את בקשתי ויען ויאמר אמנון אני את משפטי אחרוך כי הלשון אשר דבר ותכזב לך דינה לחתכה כי חפץ היה ר' אמנון לקדש את ה' על אשר דבר ככה ויען ההגמון ויאמר לא

כי הלשון לא אחתוך כי היטב דברה אלא הרגלים אשר לא באו למועד אשר דברת אלי אקצץ ואת יתר הגוף איסר ויצו הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו התחפוך עוד אמנון להפך לאמונתנו ויאמר לא ויהי ככלותם לקצץ צוה הרשע להשכיב את ר' אמנון במגן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצידו וישלחהו לביתו הכי נקרא שמו ר' אמנון כי האמין באל חי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה רק על הדבר שיצא מפיו. אחר הדברים האלו קרב מועד והגיע ר"ה בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל ש"צ. ויעשו כן ויהי כאשר הגיע ש"צ לומר הקדושה וחיות אשר הנה א"ל ר' אמנון אמתן מעט ואקדש את השם הגדול ויען בקול רם ובכן לך תעלה קדושה כלומר שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך ואח"כ אמר ונתנה תוקף קדושת היום ואמר אמת כי אתה דיין ומוכיח כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו וכן כל הענין והזכיר וחותם יד כל אדם בו ותפקוד נפש כל חי שכך נגזר עליו בר"ה. וכשגמר כל הסיילוק נסתלק ונעלם מן העולם לעין כל ואיננו כי לקח אותו אלקים ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. אחר הדברים והאמת אשר הועלה ר' אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה ביום השלישי לטהרתו נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס ולימד לו את הפיוט ההוא ונתנה תוקף קדושת היום ויצו עליו לשלוח אותו בכל התפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון ויעש הגאון כן:

Congregation and Chazzan:

וְנִתְּנָה הַקֶּף *Let us now relate the power of this day's holiness, for it is awesome and frightening. On it Your Kingship will be exalted;* Your throne will be firm^d with kindness* and You will sit upon it in truth.*¹ It is true that You alone* are the One Who judges, proves, knows, and bears witness; Who writes and seals, (counts and calculates); Who remembers all that was forgotten.* You will open the Book of Chronicles — it will read itself, and everyone's signature is in it.* The great shofar* will be sounded and a still, thin sound* will be heard. Angels will hasten, a trembling and terror will seize them — and they will say, 'Behold, it is the Day of Judgment, to muster the heavenly host for judgment!' — for they cannot be vindicated* in Your eyes in judgment. All mankind* will pass before You like members of the flock. Chazzan— Like a shepherd inspecting his flock, making sheep pass under his staff, so shall You cause to pass, count, calculate, and consider the soul of all the living; and You shall apportion the fixed needs of all Your creatures and inscribe their verdict.*

בראש השנה On Rosh Hashanah* will be inscribed and on Yom Kippur will be sealed how many will pass from the earth and how many will be created; who will live and who will die; who will die at his predestined time* and who before his time; who by water and who by fire, who by sword, who by beast, who by famine, who by thirst, who by storm,* who by plague, who by strangulation, and who by stoning. Who will rest and who will wander, who will live in harmony and who will be harried, who will enjoy tranquillity and who will suffer, who will be impoverished and who will be enriched, who will be degraded and who will be exalted.

Unpublished Piyyut of R. Eliezer b' Rabbi Qallir (Eretz Yisrael, c. 600):

כי בו ספרים נפרסים / וכל אטומים לאור נחפשים

וגנזי תעלומות שם מתיחסים

כי ידרש ספר יחסים / ומאליו יקרא דברים הנעשים

עד אחד מהם לא נכסים / טובים ורעים דקים וגסים

וחותם ידו לנגדו ישים / ונוכח איש מעשיו ישים

זה יתיחס ולחיים יאמר / וזה אל יתיחס כי קצו נגמר

זה בקצו יגוע וימות / וזה בלא קצו בחטאו ימות

זה ברחש ישלים נפשו / וזה חייב לאבד באולת טפשו

זה ירגע מבהל מגפה / וזה חייב לצאת נפשו בנזיפה

Bereshit Rabba (Teodor-Albeck), Parshat Lech-Lecha, par. 44:

ר' יודן בשם ר' לעזר שלשה דברים מבטלים את הגזירה ואילו הן תפילה וצדקה ותשובה

Mishnah, Rosh HaShanah 1, 2:

בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם